

Wenche Vagle: *Radiospråket - talt eller skrevet?* Syntaktiske og pragmatiske tilnærminger i semiotisk perspektiv. Oslostudier i sprogvidenskab bd. 6. Novus Forlag, Oslo 1990. 271 s.

Anmeldt af: lektor Ib Poulsen, Københavns Universitet.

Inden for medieforskningen har radioen ofte stået i skyggen af TV. Egentlig ikke så mærkværdigt, når man tænker på hvor visuelt orienteret vores kultur er, men lidt synd fordi radioens betydning i mediebilledet og for befolkningen dermed nemt liver overset.

I lyset heraf er det dobbelt glædeligt, at der nu er kommet en bog om radiosproget. Og vel at mærke ikke blot en bog der gennemgår og kommenterer forskellige eksempler på radiosprog inden for en løs ramme af tekstanalytiske, æstetiske og sproglige begreber, men et teoretisk og metodisk gennearbejdet værk som man kan gå i dialog med ud fra et fagligt synspunkt.

Radiospråket - talt eller skrevet? blev oprindeligt indleveret som hovedopgave (speciale) ved Nordisk institutt for sprog og litteratur, Universitetet i Oslo i efteråret 1987, og afhandlingen er skrevet på bokmål. Selv anfører Wenche Vagle i sin undertitel, at der er tale om syntaktiske og pragmatiske tilnærmelser til radiosproget i et semiotisk perspektiv, men set i lyset af en dansk tradition er der snarere tale om en syntaktisk analyse med et pragmatisk udgangspunkt.

Bogen indledes med en summarisk redegørelse for den hidtidige forskning i ærtermediernes sprog, og Wenche Vagle refererer primært til sprogrøgtdebatten i Sverige og Norge, til den svenske forståelighedsforskning med Birgitta Höijer og Olle Findahl som de mest fremtrædende repræsentanter, og til Talsyntaks-projektet i Lund. Specielt Talsyntaks-projektet har haft betydning. Her har Vagle hentet sin talesprogssyntaktiske model.

Derefter følger en forholdsvis omfattende teoretisk del der er centreret om bogens problemområde, de empiriske materiales kommunikationssituation, de sprogvidenskabelige teorier som hun trækker på sammen med en præsentation og diskussion af analysemodellen. Bogens sidste tredjedel er viet selve den empiriske analyse. Og der er stort set ikke det helt grundlæggende spørgsmål der ikke stilles. Et par eksempler: Lingvistikk - naturvidenskab eller kulturvidenskab? Kan social atferd operasjonaliseres? Forholdet mellem teori og empiri - sannhetsbegrep, Teori som grunnlag for problemformulering, Teoriens ontologiske status - lyder nogle af overskrifterne under beskrivelsen af problemområdet. Ganske ambitiøst, men til gengæld overstås disse spørgsmål på mellem 1 og 2 sider hver, og selv om det ikke er uvæsentligt hvad der står på siderne, er der af gode grunde ikke plads til nogen dybere diskussion. Vagle taler selv om fragmenter til et videnskabsteoretisk grundlag, og det tager toppen af ambitionsniveauet, men jeg synes nok man kan stille spørgsmålstejn ved hvor stor værdi det har at bruge plads og kræfter på at formulere dette grundlag næsten som en stikordsmarkering af positioner. Det bliver nemt for lidt diskussion og for megen akademisk legitimering.

De efterfølgende afsnit forekommer mere interessante med en beskrivelse af radiosprogets kommunikationssituation og med en præcisering af at radiosprog *ikke* er *talesprog*, men nærmere *talt* sprog. Og senere med introduktionen af Hallidays sociosemiotik og Chafes teori om forholdet mellem tale og skriftsprog åbner der sig et spændende felt for analysen af radiosproget. Vagle bruger Halliday til at stille det grundlæggende spørgsmål: Hvordan kan man forklare det dialektiske forhold mellem kontekst og sprogbrug, og navnlig hvordan er konteksten konstituerende for sprogbruget? I forsøget på at nærme sig et svar inddrager Vagle desuden Hallidays begreb 'situationstype' med de tre pa-

rametre: social handling (hvad foregår der?), rollerelationer (hvem deltager?) og kommunikativ funktion (hvilken rolle spiller den sproglige interaktion i situationen som helhed?). Begrebet bruges til at karakterisere radio-situationen, set fra et afsendersynspunkt, men desværre uden at mulighederne udnyttes fuldtud. Så langt fra. For eksempel nøjes Vagle under 'social handling' med helt generelt at henvise til emnet, til NRK og til at nogle aktører indgår i et særligt samspil med hinanden. Alt for generelt til at det kan bruges empirisk - og rent faktisk bruges det heller ikke i den efterfølgende analyse, på samme måde som de to øvrige parametre stort set glimrer ved deres fravær. Især er det problematisk mht. sprogets funktion, hvor den empiriske analyse bliver mere ufølsom overfor teksternes brugsaspekt end den behøvede at blive. Derimod får Hallidays registerbegreb et synligt gennemslag som grundlag for adskillelsen af de forskellige teksttyper i det empiriske materiale.

Når Vagle desuden inddrager Chafes arbejder om tale og skrift, hænger det sammen med at hun tager udgangspunkt i Hallidays begreb om situationstype med de tre parametre. Ifølge Chafe kan forskellen mellem tale og skrift beskrives i form af to modsætningspar: 1. (et socialt) 'involvement' (-nærhed) - 'detachment' (afstand) med baggrund i distance eller type af fællesskab i kommunikations-situatinen, og 2. (et sprogligt) 'fragmentation' - 'integration' som et resultat af forskelligt tidsforbrug i sprogplanlægningsprocessen.

I sin operationalisering af Chafes teoridannelse bruger Vagle hovedsagelig 'involvement' og 'fragmentation', og hun knytter dette sammen med en inddragelse af kategorier fra det svenske projekt Talsyntax i Lund og den norske aflægger Talemålsundersøgelsen i Oslo (TAUS). Derved foretages en drejning mod det specifikt lingvistiske væk fra det institutionelle og kommunikativt særkende ved radio-kommunikation, og henimod det syntaktiske niveau væk fra Hallidays

funktionelle. Endelig sker der en fokusering på de kvantitative muligheder i analysen.

Wenche Vagle ender med et analyseapparat der i kort form ser således ud: Den grundlæggende kategori er makrosyntagmet (helsætningsækvivalente syntaktiske helheder), og hun skelner derfor mellem sætning, sætningsfragment, interjektions- og til-talemakrosyntagmer og sammensatte makrosyntagmer. Dertil kommer en række supplerede kategorier, herunder ekstraposition, sætningslængde, syntaktiske uregelmæssigheder, udeladelser, talesprogskonjunktioner, sætningsadverbialer og den lidt upræcise kategori 'ansats' der ligesom sætningsadverbialen modulerer hele det makrosyntagme ansatsen er knyttet til. Ansatsen kan fx. have form af et forbehold, en forstærkning eller en appel om samtykke, jvf. 'ikk?' og 'vel?'.

Afprøvet på det empiriske materiale giver Vagles undersøgelse følgende hovedresultater: Ikke overraskende kan der påvises en sammenhæng mellem sprogbrug og social kontekst (konkretiseret som teksttype). Det fremgår også at det karakteristiske ved radio-sproget kan beskrives med henvisning til diktomien tale-skrift, dvs. at radio-sprogets hybridkarakter bliver bekræftet af analysen, men på den anden side er det mere tvivlsomt om variationen udtømmende lader sig beskrive ud fra skalaen tale-skrift.

Undersøgelsen viser også at radio-sproget i materialet har stærk affinitet til skriftsproget på grund af manusbrug og et formaliseret sprog som fx. det man kan finde i vejrmeldingerne. Dertil kommer de fleste radiojournalisters uddannelse og erfaring med skriftsproget, og at mange af kilderne til stoffet er skriftsproglige. Konsekvensen er at radiosproget ikke uden videre lader sig placere ind på en skala med 'fragmentation' og 'integration' som yderpunkter. Det er ikke først og fremmest på dette niveau talesprogselmenterne lader sig identificere. Radiosprogets tilknytning til talesproget ser langt snarere ud til at

knytte sig til den anden skala med 'nærhed' og 'afstand' som yderpunkterne.

Wenche Vagle peger selv på at disse konklusioner må betragtes som meget usikre, fordi det empiriske materiale er meget begrænset. - I alt består materialet af 2 timers optagelse af NRK's morgenprogram på P2, dvs. et blandet program med nyheder, forskellige indslag i form af reportager og interviews og musik en fredag i februar 1985. Programmet kan på det nærmeste sammenlignes med den regionale morgenflade inkl. Radioavis og Morgenredaktion. Bogen skal derfor ikke primært betragtes som en empirisk analyse, men et forsøg på at opstille en analysemetode efterfulgt af en empirisk afprøvning hvor resultaterne kan anskues som nogle hypoteser der senere kan afprøves på et større og bedre afgrænset materiale. Og man kan roligt sige, at det er et stort apparat der er kort i stilling for at beskrive de 2 timers radioprogram som det empiriske materiale omfatter. Ikke fordi 2 timers radioudsendelse i sig selv er et beskedent materiale, hvis det fx. var sammensat af forskellige programtyper. Men i dette tilfælde hvor materialet er én enkelt udsendelse, og hvor den analytiske tilgang er overvejende kvantitativ, dvs. baseret på optællinger af de forskellige sproglige fænomener, ja der må man sige at materialet er for beskedent til at give et kvalificeret indtryk. Tallene bliver meget små, og risikoen uacceptabel høj for at tilfældigheder giver store udsving.

Afslutningsvis vil jeg pege på et genreproblem som vedrører selve udgivelsen. Som nævnt i starten er bogen oprindelig indleveret som universitetsspeciale, og som bekendt er specialer først og fremmest et meriteringsskrift der bl.a. skal vise eksaminator og censor, at man har forstået forskellige teorier, er i stand til at se dem i sammenhæng og kan bruge dem på et materiale. Fremstillingsmæssigt kommer denne akademiske legitimering og habilitering ofte til at tynde

teksten, og det gælder Wenche Vagles bog.

Men på den anden side skal der ikke herske tvivl om at *Radiospråket - talt eller skrevet?* er et kvalificeret bud på hvordan man lingvistisk kan beskrive radiosprog, og at de overvejelser og ræsonnementer som begrebs- og metodeudviklingen hvilke på er et godt grundlag for dialog og videreudvikling, også selv om dialogen har et kritisk udgangspunkt.

Litteratur

Chafe, Wallace L: Integration and involvement in speaking, writing, and oral literature. I: Tannen, D. (ed): *Spoken and written language*, vol. IX, Norwood, N.J., 1982.

Xhafa, Wallace L.: Writing in the perspective of speaking. I: Cooper et al. (eds): *Studying writing*. Linguistic Approaches. London, 1986.

Eterspråk 1-3, Lund 1973-75.

Halliday, M.A.K.: *Language as social semiotics*, London 1984.

Birgitte Höijer og Lilian Nowak (red): *I publikens interesse - Om radio och TV i människors liv*. Sveriges Radio/PUB, Rabén & Sjögren, 1990.

Anmeldt af: Forskningskonsulent Anne Tortzen, Danmarks Radio.

Gammel vin på nye flasker, vil nogen måske sige, for *I publikens interesse* er en antologi, som samler de vigtigste forskningsprojekter og -resultater fra Sveriges Radios Medieforskningsafdeling, PUB, gennem de sidste to årtier. De fleste af projekterne er gamle og har været offentliggjort i andre sammenhænge. F.eks. vil mange nikke genkendende til Olle Findahl med feres projekt om informationskløfter fra 70'erne og den lange række af rapporter om børn og unges forhold til medierne, som en gruppe af PUBs kvindelige forskere med Cecilia von Feilitzen i spidsen har stået for.